

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ

А.В. Дмитренко, кандидат економічних наук. І.В. Балабась.
Полтавський національний технічний університет ім. Ю.Кондратюка

© Дмитренко А.В., 2016.

© Балабась І.В., 2016.

Стаття отримана редакцією 11.04.2016 р.

Вступ. За сучасних умов господарювання, стрімкого і продуктивного розвитку підприємств та зростання їх виробничого потенціалу потребує створення якісно нової системи управління матеріальними ресурсами і в першу чергу виробничими запасами.

Основою виробництва в будь-якій галузі економіки є неперервні наявність, постачання й розмір виробничих запасів, товарно-матеріальних цінностей, які повністю використовуються підприємством під час операційної діяльності та переносять свою вартість на собівартість виконаних робіт, наданих послуг чи готової продукції, впливаючи на результати діяльності підприємства.

Актуальність досліджуваної теми полягає у дослідженні виробничих запасів з метою ефективного управління виробничим процесом у сучасних умовах господарювання, що дозволить керівництву підприємства отримувати якісну інформацію. При переході економічних суб'єктів на ринкові відносини, що потребують об'єктивно зміни бухгалтерського обліку наближення його до міжнародних стандартів, правильна організація бухгалтерського обліку виробничих запасів є необхідною умовою для діяльності підприємств.

Серед зарубіжних учених можна виділити роботи К. Ватерсона, І.А. Бланка [9], Р.Ф. Якобса, Р.З. Чейза [8] та інших.

Теоретичні положення і практичні погляди обліку виробничих запасів розглядали такі вчені: Ф.Ф. Бутинець [3], П.С. Безруких [4], А.М. Коваленко [5], М.В. Кужельний [6], В.В. Сопко [7].

Утім, попри вагомий напрацювання щодо роз'яснення сутності виробничих запасів, їх класифікації, оцінювання, єдиної позиції у виявленні цього поняття серед учених не вироблено.

Різноманітність підходів до тлумачення категорій «виробничі запаси», «матеріальні цінності», «виробничі ресурси», «запаси» дає зрозуміти, що необхідним та актуальним є дослідження напрацювань для уточнення та поглиблення сутності виробничих запасів.

Метою статті є аналіз існуючих підходів до розкриття проблемного питання стосовно терміна «виробничі запаси», що надасть можливість поглибити і розкрити його суть.

Завдання досліджування полягають у розв'язанні проблем оновлення системи отримання інформації про виробничі запаси, використання нетрадиційних для вітчизняної

облікової політики підходів до ефективного їх використання; оптимізації результатів діяльності підприємства через застосування принципів і методів бухгалтерського обліку.

Основний матеріал і результати. На практиці, у виробничому процесі, важливу роль відіграє облік запасів, тому що завдяки їм саме і відбувається виготовлення продукції, яка надалі реалізується та принесе підприємству прибуток. Оскільки запаси обліковуються на рахунках бухгалтерського обліку як такі, що надійшли, доречним було б і обліковувати їх на пунктах зберігання, складах. Для цього потрібно здійснювати детальний контроль за наявністю всіх матеріальних цінностей. У зв'язку із цим в сучасних умовах об'єктивно виникла необхідність перегляду існуючої практики організації обліку запасів.

Проаналізувавши погляди сучасних економістів на економічну категорію «виробничі запаси», можна зауважити, що відмінність у трактуванні свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення.

У процесі зміни вітчизняної системи бухгалтерського обліку, на прийняття національних стандартів з урахуванням нових міжнародних стандартів обліку, змінюються вимоги до обліку ефективності використання виробничих запасів, а також розширюються поставлені перед ним завдання. Однак певні питання обліку використання виробничих запасів після переходу на національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку досліджені не повністю. Серед таких питань одним з основних є невизначеність підходів до «виробничих запасів», їх групування з урахуванням галузевої специфіки.

В Україні формулювання терміна «запаси» наведено у П(С)БО 9 «Запаси» [1], відповідно до п. 4 якого «запаси - активи, які підприємство утримує для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством». Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [2], активи – це ресурси, контрольовані підприємством в наслідок минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому внаслідок будь-якого використання такого запасу.

Запаси повинні відповідати таким ознакам:

- бути власністю підприємства;
- виступати у формі матеріальних активів;
- мати призначення бути використаними у процесі виробництва (для виробничих підприємств), у процесі реалізації (для виробничих і торговельних підприємств);
- постійно витрачатися, реалізовуватися та замінюватися новими (відновлюватися);
- перетворюватися в грошові кошти протягом року або одного нормального операційного циклу.

Запаси підприємства належать до оборотних активів.

В економічній літературі поняття «виробничі запаси» з'явилося в 70–80-х роках минулого століття із затвердженням Положення (стандарту) бухгалтерського обліку. До введення стандартів термінологія різнилася назвами, а саме товарно-матеріальні цінності, предмети праці, матеріальні ресурси, виробничі ресурси.

Так, В.Д. Новодворський [10] зазначає, що «складовою виробничих ресурсів є матеріальні ресурси, які являють комплекс речових елементів, що призначені для обробки в процесі виробництва за допомогою засобів праці». На думку Л.В. Лібермана, об'єктом обліку матеріалів є предмети праці, призначені для виробничо-господарського використання, а також малоцінні швидкозношувані предмети.

У роботах Ф.Ф. Бутинця [3] не відображаються джерела покриття витрат на виробничі запаси.

В.М. Бойко [10] вважає виробничими запасами засоби виробництва, які ще не використані у виробничому процесі, проте таке визначення, на нашу думку, є досить узагальненим і не дає можливості чітко відокремити виробничі запаси у структурі активів підприємства.

П.І. Багрій [4] пропонує трактувати поняття «запаси виробничі» як засоби виробництва, що надійшли до споживачів (на підприємство, будову) та ще не використовуються у процесі

виробництва, і тут же пропонує визначення поняття «запаси» як наявність матеріальних ресурсів (засобів виробництва та предметів споживання) для забезпечення безперервності розширеного відтворення, обслуговування невиробничої сфери та задоволення потреб населення.

В.І. Петрова [10] досліджує поняття «оборотних виробничих фондів, які складаються з предметів праці (сировина, матеріали і т. п.), тобто те, на що направлена дія людини в процесі праці та з чого виготовляється продукція». Особливістю їх функціонування є те, що вони цілком використовуються в одному циклі виробництва. Крім цього, науковець зазначає, що в плануванні та обліку предмети праці називають матеріалами або виробничими запасами.

М. В. Дубініна [4] виокремлює два види складських запасів – виробничі та товарні, при цьому зазначає, що виробничі запаси – це матеріальні цінності, що знаходяться на складі підприємств виробничої сфери і призначені для подальшого використання; а товарні запаси – матеріальні цінності, які знаходяться на складі, але призначені для продажу.

Отже, в економічній літературі спостерігаються різноманітні варіанти трактування об'єкта дослідження. Така відмінність свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від обраного підходу до її визначення. Критична оцінка існуючих визначень поняття «виробничі запаси» дає підстави виокремити такі основні підходи:

- переважна більшість економістів і вчених при висвітленні питань обліку запасів використовує визначення, наведене в нормативному документі [1];
- окремі вчені ототожнюють поняття «виробничі запаси» і «матеріальні ресурси»;
- ототожнюються також такі поняття, як «запаси» й «виробничі запаси»;
- в окремих джерелах застосовується термін «товарно-матеріальні цінності»;
- ряд авторів до виробничих запасів як частини предметів праці не відносять малоцінні швидкозношувані предмети та незавершене виробництво.

Так, А.С. Бородкін, П.С. Безруких [4], Н.І. Верхоглядова та Р.Д. Ірвін виробничі запаси розглядають як матеріальні ресурси, які повністю переносять свою вартість на собівартість продукції, тобто споживаються. При цьому вони використовуються як предмети праці у виробничому та господарському процесах.

М.В. Кужельний [6] під виробничими запасами розглядає мінімальний запас предметів праці, необхідний для виробничого процесу, таким чином, не розкриває економічну природу виробничих запасів. Н.М. Грабова [10] ототожнює поняття «виробничі запаси» і «запаси». Утім виробничі запаси – це складова матеріальних запасів підприємства, а не всі матеріальні запаси. Тому ототожнення понять «матеріальні запаси» і «виробничі запаси» нелогічне.

У роботах В.Д. Шквіра [6] запаси розглядаються як матеріальні цінності. На нашу думку, таке визначення має досить обмежені критерії, тому що незрозуміло, яким чином класифікувати запаси, а також у визначенні відсутні рекомендації щодо їх використання в одному операційному циклі.

Ряд інших учених виробничі запаси трактує як активи, котрі використовуються для подальшого продажу, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для забезпечення ефективного розвитку підприємств та зростання їх виробничого потенціалу за сучасних умов господарювання виникає необхідність створення якісно нової системи управління виробничими запасами.

Аналіз думок закордонних і вітчизняних учених свідчить про неоднозначність їх підходу до визначення таких понять, як «виробничі ресурси», «матеріальні ресурси», «запаси», «виробничі запаси». Таким чином, узагальнюючи думки різних науковців, вважаємо, що суть виробничих запасів як об'єкта обліку полягає у наступному: виробничі запаси – це сукупність предметів праці, які знаходяться на підприємстві у вигляді складських запасів основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства за умови їх повного споживання в одному операційному циклі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 № 246, зі змінами та доповненнями // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
2. Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 № 996-14-ВР. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. [для студ. вищ. навчальних закладів] / Ф. Ф. Бутинець. – [3-тє вид.]. – Житомир : ПП «Рута», 2008. – 444 с.
4. Безруких П. С. Бухгалтерский учет / П. С. Безруких. – М. : Бухгалтерский учет, 2010. – 719 с.
5. Коваленко А.М. Бухгалтерський облік в Україні. Від теорії до практики / [за ред. А. М. Коваленко]. – Дніпропетровськ : ВКК «Баланс- Клуб», 2011. – 1024 с.
6. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К. : КНЕУ, 2006. – 576 с.
7. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : [навчальний посібник] / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2009. – 526 с.
8. Чейз Р.Б. Производственный и операционный менеджмент / Р. Б. Чейз, Н. Дж. Эквилайн, Р. Ф. Якобс; Пер. с англ. – 8-е изд. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2011. – 704 с.
9. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2013. – 528 с.
10. Новодворский В.Д. Бухгалтерский учет производственных ресурсов (Вопросы теории и практики) / В. Д. Новодворский. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 284 с.

UDC 657

Dmytrenko A.V., PhD, Associate Professor. **Balabas I.V.**, student. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Economic essence of the inventories notion.**

The article presents the existing approaches to the definition of «inventories» in the national and foreign literature to deepen and clarify its nature.

The features of accounting inventories in Ukraine are described, classification and the economic essence of the notion are presented.

Keywords: tangible assets, financial resources, tangible assets, reserves, inventories, accounting, provisions.

УДК 657

Дмитренко А.В., кандидат экономических наук, доцент. **Балабась И.В.**, студентка. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Экономическая сущность понятия производственные запасы.** Исследованы существующие подходы к определению термина «производственные запасы» в отечественной и зарубежной литературе для углубления и уточнения его сущности. Рассмотрены особенности учета производственных запасов на предприятиях Украины, их классификация и экономическая сущность.

Ключевые слова: материальные активы, материальные ресурсы, материальные ценности, запасы, производственные запасы, учет, запасы.

УДК 657

Дмитренко А.В., кандидат економічних наук, доцент. **Балабась І.В.**, студентка. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Економічна сутність поняття виробничі запаси.** Досліджено існуючі підходи до визначення терміна «виробничі запаси» у вітчизняній та зарубіжній літературі для поглиблення й уточнення його сутності. Розглянуто особливості обліку виробничих запасів на підприємствах України, їх класифікацію та економічну сутність.

Ключові слова: матеріальні активи, матеріальні ресурси, матеріальні цінності, запаси, виробничі запаси, облік, запаси.